

OSPODARKA NARODOWA

3
(163)
Rok XVI
marzec
2005

Janusz BEKSIAK*
Bogdan GRZELOŃSKI*

Profesor Władysław Marian Zawadzki i teoria równowagi ogólnej**

Władysław Marian Zawadzki urodził się 8 września 1885 roku w mieście założonym przez Giedymina¹. Jego pradziadek, Józef Zawadzki (1771-1838), odkupił w 1805 roku od uniwersytetu drukarnię. W 11 lat później założył pierwszą w Wilnie księgarnię. On to wreszcie wydał niewielki skromny tomik młodego poety, który nosił tytuł *Ballady i romanse*, ale zapowiadał już nowe, romantyczne idee. Drukarnię i księgarnię po Józefie dziedziczyli jego następcy. W czasach Władysława księgarnia, mieszcząca się już w nowej kamienicy przy ulicy Piles 8, była instytucją obrośniętą tradycją. Tu można było kupić książki z całej Europy – również groźne dla systemu despotycznego. W takiej oto rodzinie urodził się Władysław Zawadzki.

Początkowo uczył się w domu. Potem wstąpił do Pierwoj Wilenskiej Gimnazji mieszczącej się w głównym gmachu dawnego uniwersytetu. Tu, na dziedzińcach związanych z nazwiskami Skargi, Sarbiewskiego, Śniadeckich, w dawnej szkole Mickiewicza i Słowackiego, zakazywano „gawarit po polski”. To pchnęło go do działania w konspiracyjnych kółkach młodzieżowych. Chyba gimnazjum robiło na nim takie wrażenie, jak na jego starszym koledze, który tak je scharakteryzował: „...gniotła mnie atmosfera gimnazjalna, oburza-

* Autorzy są pracownikami Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie. Artykuł wpłynął do redakcji w listopadzie 2004 r.

** Artykuł ten składa się z dwóch wystąpień wygłoszonych przez profesorów Janusza Beksiaka i Bogdana Grzełońskiego na seminarium polsko-litewskim, które odbyło się 22 września 2003 roku w Uniwersytecie Wileńskim. Pierwszą część artykułu zarysowującą biografię Mariana Zawadzkiego napisał B. Grzełoński, drugą omawiającą teorię równowagi ogólnej J. Beksiak. Pierwotne teksty tych wystąpień zostały opublikowane w: „Władysław Marian Zawadzki 1885-1939”, Warszawa 2004.

¹ Przy pisaniu tego tekstu korzystano z: akt personalnych przechowywanych w teczce osobowej W. Zawadzkiego, Archiwum SGH [Krzeczkowski, 1939, s. 3-8], [Landau, 1986, s. 368-401].

ła niesprawiedliwość i polityka pedagogów, nużył i nudził wykład nauk” [Piłsudski, 1937, s. 47]. W 1903 roku Zawadzki zdał egzaminy maturalne i udał się na studia przyrodnicze do uniwersytetu moskiewskiego. Trudno powiedzieć z czego wynikała ta decyzja, w każdym razie wybrany kierunek nie interesował go. Opuścił Moskwę i – zahaczając o Lipsk i o Zurych – przeniósł się do Krakowa na Uniwersytet Jagielloński. Zapisał się na studia filozoficzno-humanistyczne. Równocześnie włączył się aktywnie w działalność polityczną. Wstąpił do Polskiej Partii Socjalistycznej, kiedy na ziemiach polskich zaczęła się rewolucja mająca swój początek w Rosji. W końcu 1905 roku zaczął działać wśród robotników Łodzi. Klęska rewolucji zmusiła go do opuszczenia zaboru rosyjskiego. Emigrował, aby uniknąć represji władz carskich.

W roku 1906 wyjechał do Paryża i tu podjął studia w Ecole Libre des Sciences Politiques (Szkoła Nauk Politycznych). Atmosfera tej uczelni jak i problematyka wykładów oraz duża swoboda w zakresie własnej pracy bardzo mu odpowiadały. Po trzech latach, w 1909 roku, ukończył uczelnię z wyróżnieniem pisząc pracę pt. „Sociétés coopératives de vente” pod kierunkiem profesora polityki społecznej Emila Cheysson. Otrzymanie dyplomu nie oznaczało dla niego ukończenia nauki. Zainteresował się głębiej ekonomią. Wiedzę w tym zakresie zdobywał samodzielnie – szerokimi lekturami. Początkowo przebywał w Paryżu, ale z czasem udał się do Londynu. Aleksy Wakar, który analizował cały dorobek Zawadzkiego, sądził, że najbardziej zainteresowały go prace włoskiego ekonomisty i socjologa Vilfredo Pareto i one to pociągały go w kierunku studiów nad zastosowaniem matematyki w ekonomii [Wakar, 1939, s. 30-47]. Owocem lektur i przemyśleń Zawadzkiego była opublikowana w Paryżu w 1914 roku książka pt. *Les mathématiques appliquées à l'économie politique*. Międzynarodowe środowisko ekonomiczne dobrze przyjęło tę pracę [Edgeworth, 1915, s. 36-63, 189-203]. Zyskała mu uznanie i wyrobiła pozycję, choć liczył dopiero 29 lat. Zachęciło go to do podjęcia starań o przeprowadzenie przewodu habilitacyjnego w Uniwersytecie Jagiellońskim. Na początku 1914 roku powrócił do Wilna. Przetłumaczył wtedy – z niewielkimi zmianami – swoją pracę na język polski i opublikował w Wilnie pod tytułem: *Zastosowanie matematyki do ekonomii politycznej*. Ale wybuch wojny 1914 roku zmienił jego plany. Zaangażował się politycznie. Przede wszystkim działał na rzecz odbudowy państwa polskiego i zbliżenia Polski i Litwy. Jednocześnie podejmował różne zajęcia dydaktyczne. Uczył języka francuskiego i po raz pierwszy – ekonomii. Szczególną satysfakcję sprawiło mu zaproszenie na wykłady do Politechniki Warszawskiej i Wyższej Szkoły Handlowej w Warszawie. Z tą drugą uczelnią związał się silniej. Został jej profesorem.

Od roku 1918 polityka i nauka na przemian układały jego biografię. Kiedy zakończyła się wojna, Zawadzki był jednym z tych, którzy podjęli starania o reaktywowanie uniwersytetu w Wilnie. Już 4 stycznia 1919 roku został członkiem senatu nieistniejącej jeszcze uczelni. Dnia 20 maja 1920 roku otrzymał nominację na profesora zwyczajnego Uniwersytetu Stefana Batorego.

Podjął wykłady z ekonomii. Był prodziekanem (1919-1922), a następnie dziekanem (1923-1924) Wydziału Prawa.

Okres wileński: 1918-1930, a przynajmniej jego pierwsze lata, to w biografii Zawadzkiego czas poświęcony głównie pracy naukowej. Napisał wtedy książkę pt. *Teoria produkcji*, która ukazała się w Warszawie w 1923 roku, wydana przez Wyższą Szkołę Handlową. W cztery lata później opublikował ją w języku francuskim w Paryżu pod tytułem *Esquisse d'une théorie de la production*. Poza tym dorobek jego wzbogaciły artykuły dotyczące polityki społecznej [Postulaty obrony robotnika..., 1926, s. 1-20], [Polska polityka socjalna..., 1927], wartości zamiennej [O pojęciu wartości..., 1925, s. 70-88], pojęcia bogactwa narodowego [Zagadnienia bogactwa..., 1930, s. 246-252], przedsiębiorstwa państwowego [Przedsiębiorstwo państwowe..., 1922, s. 470-472] oraz *O potrzebach nauki polskiej w obrębie ekonomii politycznej*².

Po 1926 roku Zawadzkiego coraz bardziej wciągało życie polityczno-gospodarcze Polski, bo jak zauważył to Ferdynand Zweig: „Był on człowiekiem bujnego temperamentu, wielkiej impulsywności i siły”³. Zbliżył się do konserwatystów. Włączył się w ważne debaty o zmianach ustrojowych w Polsce.

Opowiadał się za wzmocnieniem władzy prezydenta i roli Senatu. Przyjął wiele ważnych funkcji, m.in. w 1929 roku został dyrektorem Izby Przemysłowo-Handlowej w Wilnie. Na forum Izby wygłosił referat, w którym starał się wskazać na niewykorzystane możliwości rozwoju gospodarczego ziem północno-wschodnich Rzeczypospolitej. Podkreślał w nim, że „[...] nie można tego kraju uważać za upośledzony pod względem bogactw przyrodzonych [...] nie brak nam również i drugiego ważnego czynnika produkcji – człowieka.” Zapóźnienie gospodarcze Wileńszczyzny widział w tym, że „[...] nasze siły wytwórcze nie są przez nas wykorzystane [...] przede wszystkim te wielkie zapasy żywej siły ludzkiej, tak cennej samej w sobie i jako środek bogactwa narodowego”. Racjonalne wykorzystanie czynnika ludzkiego Zawadzki uzależniał jednak od „[...] odpowiednich pociągnięć polityki państwowej we wszystkich dziedzinach stykających się z gospodarką, a więc podatkowej, kredytowej, taryfowej, polityki socjalnej, polityki przedsiębiorstw państwowych, zwłaszcza najważniejszego dla nas – Dyrekcji Lasów Państwowych”⁴.

W roku 1930 Zawadzki pojechał do Cleveland w Stanach Zjednoczonych Ameryki. Otrzymał zaproszenie na zjazd organizacyjny The Econometric Society. Tam wybrano go do władz Towarzystwa i do grona członków założycieli. Był to dowód uznania dla jego pracy i pozycji w środowisku międzynarodowym.

Swoją bardzo żywą aktywność akademicką, polityczną oraz społeczną (uczestniczył w Radzie Opiekuńczej Państwowej Szkoły Technicznej) w Wilnie zamknął przyjmując tekę wiceministra skarbu (sierpień 1931). Dnia 20 marca 1932 otrzymał następny awans. Został ministrem bez teki w rządzie Aleksandra Prystora. Stanowisko to równało się pozycji wicepremiera. Zawadzki odpowiadał za

² Artykuł opublikowany w czasopiśmie „Nauka Polska”, X, 1929, s. 309-319.

³ F. Zweig, *Odszedł ekonomista wielkiego formatu*, wycinek z niezidentyfikowanego czasopisma, Archiwum SGH.

⁴ Został on wydany pod tytułem: *Siły wytwórcze ziem wschodnich*, Wilno 1930, passim.

sprawy gospodarcze. Po niecałych sześciu miesiącach – przesunięto go na urząd ministra skarbu (6 września 1932 r.). Podjął się wielkiego wyzwania. Polska znajdowała się w bardzo trudnej sytuacji gospodarczej. Sam tak to opisał: „[...] budżet jest wciąż niezrównoważony; obroty gospodarcze i wpływy skarbowe wciąż maleją; brak jest zupełnie rezerw płynnych; kredyt jest zdeorganizowany, a wypłacalność dłużników prywatnych, jak podatników, spadła do najniższego poziomu; wszystkie próby zaciągnięcia pożyczek zagranicznych zawiodły; aktywność bilansu handlowego daje się utrzymać tylko z najwyższym wysiłkiem”⁵. Starając się wyprowadzić gospodarkę polską z tej sytuacji, zajął się głównie sprawami finansowymi. Wybierając taką politykę bezwarunkowo przestrzegał trzech zasad: równowagi budżetowej, stałości waluty i utrzymywania kredytu w rozmiarach zapewniających spełnienie dwóch pierwszych zasad. Jakkolwiek polityka ta nie rozwiązała wszystkich kwestii kryzysu gospodarczego, to można zgodzić się z oceną, że Zawadzki „[...] przeprowadził skarb polski przez katastrofę bez tych głębokich załamania, jakie w tym samym okresie przeżyły najmocniejsze gospodarczo kraje Europy Zachodniej” [Rzeczkowski, 1939, s. 5]. W roku 1935 (po śmierci J. Piłsudskiego), w związku z nowym układem sił w elicie władzy, Zawadzki ustąpił ze stanowiska ministra skarbu. Powrócił znowu do zajęć w Szkole Głównej Handlowej. Prowadził wykłady w języku polskim i francuskim, m.in. z teorii produkcji, pieniądza, kierował katedrą, był członkiem senatu, później został jego sekretarzem; otworzył seminarium doktorskie z ekonomii politycznej; zaczął pisać i publikować w kraju i za granicą, prace z zakresu teorii równowagi gospodarczej, teorii pieniądza i polityki gospodarczej⁶.

Kiedy po kilku latach powrócił do uprawiania nauki i dydaktyki „[...] zdumiał wszystkich swoją świeżością i chłonnością. W ciągu niewielu miesięcy zdołał nadrobić braki i kilkuletnie oddalenie od prac zachodnioeuropejskich” [Rzeczkowski, 1939 s. 8]. Brał też udział w pracach Towarzystwa Ekonomistów i Statystyków Polskich, w którym przez pewien czas był wiceprezesem [Landau, 1986, s. 396]. We wrześniu 1938 roku zorganizował w Krakowie zjazd The Econometric Society. W Szkole Głównej Handlowej wokół jego osoby zaczęła tworzyć się szkoła ekonomiczna, której najwybitniejszym przedstawicielem – poza nim samym – stał się Aleksy Wakar. O niej to powiedział jeden z ekonomistów, że dała początek „szkole warszawskiej” [Taylor, 1939, s. 529]. Termin ten zaczął się pojawiać obok utrwalonej już nazwy: szkoła krakowska. Jego działalność przerwał pogarszający się stan zdrowia. Zmarł w Warszawie 8 marca 1939 roku. Został pochowany, w swoim rodzinnym mieście, w grobie Zawadzkich na Antokolu.

⁵ [Zawadzki, 1/1965, s. 133], Memoriał wydali Z. Landau i J. Tomaszewski.

⁶ M.in.: [Nowa teoria pieniądza Keynesa, 1936, s. 68-85; *La crise économique à la lumière de l'expérience polonaise*, 1937, s. 225-248], [Changes in the Price Level under the Influence of Maladjustment of Supply and Demand, 1937, s. 111-136], [Manipulowanie pieniądzem jako narzędzie polityki gospodarczej, 1938], [Dwie koncepcje równowagi ekonomicznej, 1938, s. 3-20].

* * *

Władysław Zawadzki był człowiekiem, który wywarł istotny wpływ na rozwój polskiej ekonomii, a także pozostawił znaczący ślad w ekonomii światowej. Wśród Jego niezbyt licznych publikacji najważniejsze są dwie: *Zastosowanie matematyki do ekonomii politycznej* (1914) i *Teoria produkcji* (1923). Pierwsza, w swoim czasie była dobrze znana na świecie (w wersji francuskiej, zresztą pierwotnej; recenzowana przez Edgewortha w „*Economic Journal*” w 1915 roku), druga, choć co najmniej równie ważna, była mniej popularna, a dziś prawie nieznaną.

Wpływ profesora Zawadzkiego dokonywał się i nadal dokonuje przez Jego uczniów, do których należeli m.in. Aleksy Wakar i Jan Drewnowski oraz uczniowie Jego uczniów, że nieskromnie wymienię „szkołę wakarowską”.

Władysław Zawadzki tworzył teorię ekonomii, uczył studentów, działał w sferze polityki gospodarczej. Największym Jego dziełem było przypomnienie i istotne rozwinięcie teorii równowagi ogólnej.

Główną myślą tej teorii jest pogląd, że gospodarka (narodowa i światowa) stanowi zwartą organiczną całość, w której wszystkie części, wszystkie składające się na nią procesy są wzajemnie uwarunkowane, przy czym akcent jest na słowie „wzajemnie”. Największą wytyczną metodologiczną jest więc takie właśnie – całościowe – analizowanie zjawisk ekonomicznych. Jest to podejście odmienne od znanego z tak popularnych w ekonomii analiz cząstkowych (w stylu Alfreda Marshalla i jego szkoły).

Pierwszym, który w ten sposób analizował gospodarkę był François Quesnay w słynnej „Tablicy ekonomicznej” i znacznie mniej znanym, a równie ważnym modelu zwanym „Zygzakiem”. Drugim krokiem na tej drodze badań były prace dwóch wielkich reprezentantów ekonomii matematycznej, twórców „szkoły lozańskiej”: Leona Walrasa i Vilfredo Pareto.

Podobnie zresztą, jak to było z dziełem Quesnaya, osiągnięcia szkoły lońskiej przez kilkadziesiąt lat były znane co najwyżej wąskiemu gronu specjalistów. To właśnie książka Zawadzkiego przypominała je szerszemu audytorium ekonomistów. Co ważniejsze, była ona wnikliwą, krytyczną analizą dotychczasowego dorobku ekonomii matematycznej i jej istotnym rozwinięciem w duchu nakreślonym przez obu lozańczyków.

Na dzisiejszą postać teorii równowagi ogólnej wpłynęli oczywiście liczni inni wybitni ekonomiści, że wspomnę tylko Edgewortha, Cassela i Debreu. Współczesny renesans tej teorii rozpoczęło jednak właśnie dzieło Władysława Zawadzkiego.

Spróbujemy, w wielkim skrócie, zarysować ważniejsze cechy modelu równowagi ogólnej. Opiera się on na trzech rodzajach założeń.

Pierwsza grupa dotyczy tzw. dat systemu, które powinny być możliwie skrupulatnie zdefiniowane i odpowiadać rzeczywistym warunkom, w jakich działa mechanizm gospodarczy, który mamy badać (jeden z głównych postulatów Władysława Zawadzkiego, do czego jeszcze wrócimy). Są to warunki instytucjonalne, techniczne, demograficzne, postawy i zachowania uczestników. Przy-

kładem będzie współczesna gospodarka kapitalistyczna: panowanie własności prywatnej i swobody podejmowania działalności gospodarczej w ramach reguł rynkowych, określony zasób czynników wytwórczych i ich rozdział między uczestnikami, dany poziom techniki, liczba ludności, jej struktura, preferencje itd.

Druga grupa założeń dotyczy tych zjawisk i problemów, które zostają świadomie wyłączone z modelu (to jego ograniczenia merytoryczne). Sądzę, że najważniejsze są cztery z nich.

1. Analizuje się gospodarkę zamkniętą. Znaczy to, że pomijane są specyficzne problemy handlu zagranicznego i transferu czynników wytwórczych. Nie ogranicza to jednak pola badań do skali jednego kraju. Model może obejmować jeden kraj, ich zespół czy całą gospodarkę światową.
2. Pieniądz występuje tylko jako numéraire. Pomijane jest jego działanie jako odrębnego dobra, działanie rynków finansowych itd. Jest to więc analiza działalności realnej w ramach mechanizmu rynkowo-pięniężnego.
3. Pomijany jest udział państwa w działalności gospodarczej.
4. Z reguły nie rozpatruje się także specyficznych problemów dwóch krytycznych cen: pracy i kapitału (a więc np. kwestii płacy minimalnej czy ograniczeń oddziaływania stóp procentowych).

Trzeci rodzaj założeń to uproszczenia („idealizacje”) rzeczywistości, takie jak przyjęcie, że uczestnicy działają wyłącznie jako „ludzie ekonomiczni”, pomijanie problemów niepewności i ryzyka, przyjmowanie, że istnieje doskonała podzielność dóbr końcowych i czynników wytwórczych, nie ma odroczeń i inne.

W sumie model taki jest wysoce uproszczony, statyczny i deterministyczny.

Szczególne znaczenie ma założenie o tym, że spełnione są warunki panowania doskonałej konkurencji. Ma ono charakter, po części, założenia pierwszego rodzaju (o warunkach instytucjonalnych), po części trzeciego rodzaju (idealizacja rzeczywistości). Założenie to należy do najostrzej krytykowanych przez przeciwników omawianej teorii.

Przejdźmy teraz do przykładowego omówienia podstawowych składowych tego modelu⁷. Głównymi, wzajemnie zależnymi elementami modelu są: ceny czynników wytwórczych, od których zależy m.in. ich podaż na rynku, co z kolei określa wybrane przez przedsiębiorców metody wytwarzania, ich koszty produkcji i ceny podaży dóbr końcowych. Z drugiej strony ceny czynników wytwórczych współokreślają dochody ich właścicieli (a więc też konsumentów). Dochody wraz z cenami (i preferencjami) określają popyt konsumentów na dobra końcowe. Ten ostatni wywołuje popyt przedsiębiorców na czynniki wytwórcze. Popyt na czynniki wytwórcze i ich podaż zrównują się przy określonych cenach.

Te trzy ostatnie wielkości określają się wzajemnie (żadna z nich nie gra roli zmiennej niezależnej). Stwierdzenie to dotyczy jednak wszystkich wymienionych składników naszego modelu. Podane na początku naszej relacji ceny

⁷ Jest to skrócony opis jednej ze współczesnych wersji, w której są rygorystycznie przestrzegane wszystkie wymienione założenia.

czynników wytwórczych były tylko dowolnie przyjętym punktem wyjścia opisu, a ich wielkość ostatecznie zależy od całego układu zależności, co okaże się na końcu omówienia.

Analiza działania gospodarki dokonywana za pomocą tego modelu zmierza do stwierdzenia, czy i w jakich warunkach mechanizm konkurencji rynkowej (doskonałej!) prowadzi do wyróżnionego stanu równowagi, czyli do optymalnej zgodności rachunku przedsiębiorstw i gospodarstw domowych oraz zgodności między realizowanym przez tych uczestników popytem i podażą. Ten wyróżniony stan równowagi może być określony – skromniej – jako taki, który zapewnia osiągnięcie technicznego optimum lub – bardziej ambitnie – jako optimum społeczne. Chodzi więc o zbadanie problemu możliwości maksymalizacji produktu oraz ewentualnie możliwości osiągnięcia jego pożądanej struktury realnej, a także zadowalającego rozdziału między uczestników życia gospodarczego.

Między ekonomistami różnych orientacji trwają niekończące się spory na temat tego, czy omawiana teoria pozwala rozwiązać postawione problemy optymalizacyjne. Nie wchodząc w nie można jednak zdecydowanie powiedzieć, że z analizy tego modelu wynikają co najmniej dwa ważne wnioski. Pierwszy, bezsporny, że istnieje wzajemna ogólna zależność między wszystkimi składnikami mechanizmu gospodarczego, co prowadzi do stwierdzenia, że co najmniej niebezpieczne są cząstkowe ingerencje w ten mechanizm. Jest to ważna przestroga dla polityków gospodarczych. Drugi wniosek mówi o tym, że przy spełnieniu określonych warunków współczesna gospodarka rynkowa zmierza do stanu równowagi. Ten wniosek podlega znacznie częściowej ostrej krytyce.

Były i są różne sposoby rozumienia koncepcji równowagi ogólnej i uprawiania jej teorii. Toczą się też nieustannie spory na ten temat. Na przykład samo pojęcie równowagi, czy oznacza ono stan, który można „wyliczyć” i który sprawna gospodarka powinna i może osiągać? Tak, mniej lub bardziej dosłownie, wydają się sądzić niektórzy rzecznicy tej teorii. I są za to ostro krytykowani przez innych, którzy wskazują, że prawdopodobieństwo równoczesnej (choćby przybliżonej) zgodności popytu i podaży na wszystkie czynniki wytwórcze i dobra końcowe jest praktycznie zerowe⁸.

Cóż więc opisuje modelowy stan równowagi? Władysław Zawadzki, w książce *Zastosowanie matematyki do ekonomii politycznej*, odpowiadał, że pokazuje on kierunek, w jakim zmierza sprawnie działająca konkurencyjna gospodarka rynkowa. Nie jest to więc wynik operacji formalnomatematycznych, lecz tendencja, jaką w sprzyjających warunkach wykazuje gospodarka.

W ten sposób przechodzimy do drugiego ważnego punktu sporów. Chodzi o warunki, w jakich odbywają się analizowane procesy dochodzenia do równowagi (lub odchodzenia od niej).

⁸ Robert J. Barro, którego wykład (Macroeconomics, wyd. John Wiley & Sons, Inc., 1993) zawsze szczególnie polecam studentom, rezygnuje (moim zdaniem przesadnie) nawet z użycia samego terminu „równowaga” na rzecz nie tak rygorystycznego „oczyszczenia rynku”.

Istniała opinia, że Władysław Zawadzki pisząc *Teorię produkcji*, porzucił problematykę zmatematyzowanej teorii równowagi ogólnej na rzecz rozważań o socjologicznych, psychologicznych, politycznych i innych warunków działalności gospodarczej. Aleksy Wakar wskazuje jednak, że istnieje ścisły związek między obu głównymi książkami Zawadzkiego [Wakar, 1939]. W *Teorii produkcji* analizuje różne możliwe odmiany „podłoża”, jak to nazwał autor, na którym działa mechanizm gospodarczy, lepiej lub gorzej zorientowany na osiągnięcie równowagi ogólnej. Zawadzki widział równowagę ogólną jako zasadę funkcjonowania realnych, istniejących w historycznej rzeczywistości systemów gospodarczych, a nie była ona dla niego wymyśloną formalną konstrukcją opartą na wziętych „z sufitu” założeniach. Model, o którym mówiliśmy poprzednio, nie jest więc jeszcze opisem jakiegokolwiek rzeczywistości, lecz tylko konstrukcją myślową będącą narzędziem, które ma nam pomóc zrozumieć to, co dzieje się w rzeczywistych gospodarkach.

Publikacje i programy nauczania ekonomii pokazują, że zbiór narzędzi, jakim jest teoria równowagi ogólnej, jest ciągle przydatny. Mimo swego wyrafinowania i kompletności ciągle też poddaje się zabiegom doskonalącym. Dzieło Władysława Zawadzkiego jest więc nadal aktualne.

Po pierwsze, studiowanie tej teorii uczy myśleć o gospodarce krajowej, ale też o światowej, jako o organizmie, który jest pewną całością odrębną od innych sfer życia ludzkiego. Ma ona swoje reguły działania i nie da się sprawdzić ani do roli samego tylko środka utrzymania, ani przetłumaczyć na język socjologii, politologii czy psychologii społecznej.

Po drugie, teoria równowagi ogólnej – w każdym razie w wydaniu Władysława Zawadzkiego – wymaga rzetelnego i realistycznego określenia warunków („podłoża”), w jakich działa mechanizm równowagi: instytucjonalnych, społecznych i psychologicznych, politycznych i technicznych. Wtedy może stać się ona narzędziem poznania, a nie tylko budowaniem wymyślonych, eleganckich modeli (co zresztą też jest zajęciem przyjemnym i pożytecznym).

Po trzecie, uprawianie tej teorii zmusza do ścisłego ujmowania zjawisk ekonomicznych. Teoria ta jest dowodem, że ekonomię, a w każdym razie pewien jej fragment, można traktować jako naukę ścisłą. No, w każdym razie, bliską naukom ścisłym. Profesor Wakar, gdy jego uczniowie zbyt zapędzali się w formalizację zjawisk ekonomicznych, mówił: „Nasze rozważania o gospodarce mają jednak charakter raczej impresjonistyczny”.

Po czwarte, teoria ta prowadzi, jeśli nie do zaleceń, to w każdym razie do praktycznych przestróg przed operowaniem przez polityków gospodarczych dowolnie wybranymi pojedynczymi narzędziami regulacji. Wbrew temu politycy z upodobaniem majstrują przy stopach procentowych, cenach itp., a potem dziwią się, że efekt jest inny niż oczekiwany. Na ich szczęście efekty są zwykle odroczone co pozwala im winą za niepowodzenia obarczać następne ekipy rządzące.

*

Mamy nadzieję, że wyżej przedstawione może prowadzić do wniosku, że dzieło Władysława Zawadzkiego jest nadal żywe i warte kontynuowania.

Bibliografia

- Changes in the Price Level under the Influence of Maladjustment of Supply and Demand*, [1937], „Economica”, t. IV, May.
- Dwie koncepcje równowagi ekonomicznej*, [1938], „Ekonomista”, III kw.
- Edgeworth F., [1915], „Economic Journal”.
- Krzeczkowski K., [1939], *Ś.p. Władysław Zawadzki*, „Ekonomista”, I kw.
- La crise économique à la lumière de l'expérience polonaise*, „Revue d'Economie Politique”, [1937], t. LI.
- Landau Z., [1986], *Poczet wybitnych profesorów SGH-SGPiS*, Warszawa.
- Manipulowanie pieniądzem jako narzędzie polityki gospodarczej*, [1938], Wydawnictwa Ekonomicznego w Krakowie, t. 96, Kraków.
- Nowa teoria pieniądza Keynesa*, [1936], „Ekonomista”, III kw.
- O pojęciu wartości zamiennej*, [1925], „Rocznik Prawniczy Wileński” I.
- Piłsudski J., [1937], *Jak stałem się socjalistą*, [w:] *Pisma zbiorowe*, t. II, Warszawa.
- Polska polityka socjalna a gospodarstwo społeczne*, [1927], Kraków.
- Postulaty obrony robotnika a konkretne warunki gospodarcze*, [1926], „Czasopismo Prawnicze i Ekonomiczne”, XXIV.
- Przedsiębiorstwo państwowe jako forma organizacyjna produkcji*, [1922], „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”.
- Taylor E., [1939], *Ś.p. Władysław Marian Zawadzki*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Społeczny”, nr 2.
- Wakar A., [1939], *Prace ekonomiczne Władysława Zawadzkiego*, „Ekonomista”, I kw.
- Zagadnienia bogactwa społecznego*, [1930], „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, X.
- Zawadzki W., [1965], *Polityka finansowa w okresie 1931-1935*, „Kwartalnik Historyczny”, 1.

PROFESSOR WŁADYSŁAW MARIAN ZAWADZKI AND THE GENERAL EQUILIBRIUM THEORY

Summary

The article combines two papers delivered at a Polish-Lithuanian seminar in Vilnius in 2003. The first paper is a biography of Prof. Zawadzki by Bogdan Grzełoński, who presents the professor's participation in scientific life and political activity. The second paper, by Janusz Beksiak, focuses on Zawadzki's contribution to the development of economics, chiefly through his two fundamental works: *The Application of Mathematics in Political Economics* and *The Theory of Production* – both of which exerted a significant influence on the development of Polish economics and left a lasting trace in international research.